

Oponentský posudek bakalářské práce Hany Buchtelové

Jazyková změna v českém znakovém jazyce: gramatikalizace znaku STÁT-SE

Hana Buchtelová se ve své bakalářské práci zabývá velmi důležitým a v současné době aktuálním tématem, rozhodla se totiž prozkoumat užívání dvouručního znaku českého znakového jazyka STÁT-SE tvořeného (minimálně v některé fázi artikulace) rukama tvaru D a sledovat, zde neprochází procesem gramatikalizace. Autorčino šetření je replikací výzkumu gramatikalizace znaku HAPPEN v americkém znakovém jazyce, resp. nedávno publikované studie B. Anibla a C. Occhino-Kehoeové *What's Happening with HAPPEN? The Grammaticalization of HAPPEN in American Sign Language* (2014), v níž je kladen důraz na stránku formální (zejm. fonologickou redukci), syntaktickou (syntaktickou pozici) a sémantickou (rozlišovány jsou tři různé funkce znaku HAPPEN). Kromě těchto aspektů se navíc diplomantka zaměřuje i na některé další oblasti, zejména na (redukovanou) formu mluvního komponentu a souvyskyt znaků vyjadřujících čas (BYLO, DNES aj.). Materiál pro analýzu zahrnující 50 případů užití znaku STÁT-SE, jež pocházejí z 20 projevů uživatelů českého znakového jazyka, je čerpán z facebookové skupiny Zábava pro neslyšící.

Text má přehlednou a smysluplnou stavbu využívající desetinného třídění, snad pouze v případě 3. kapitoly by byl podle mého názoru vhodnější jiný sled subkapitol. Nabízelo by se především přesunout kapitolu 3.4 *Klasifikace jednotlivých výskytů do tří skupin*, v které jsou prezentovány výsledky analýzy vyjadřovaných funkcí znaku STÁT-SE: vzhledem k tomu, že sledované funkce jsou blíže vymezeny v kap. 3.3.1 *Sémantické odlišnosti* (tj. v úvodu analytické části práce) a všechny dílčí sledované aspekty znaku STÁT-SE (variantnost jeho formy - 3.3.2.1 *Fonologická redukce*, pozice v syntaktickém celku - 3.3.2.2 *Syntaktická pozice znaku*, 3.3.2.5 *Pozice v rámci výpovědi* 3.3.2.2, forma pohybu úst - 3.3.2.3 *Změna v rámci mluvního komponentu*) jsou popisovány i analyzovány se zřetelem k funkční distribuci (verbální funkce vs. nominální funkce vs. diskurzivní marker), bylo by logičtější zařadit zmiňovanou kapitolu na začátek kap. 3. 3., nikoli až na konec, jak je tomu nyní.

K snazší orientaci v práci by myslím přispěly i výstižnější názvy některých kapitol (srov. např. *Klasifikace jednotlivých výskytů do tří skupin* či kap. 3 *Vlastní výzkum* zahrnující vedle vlastního autorčina šetření i představení poznatků studie o znaku HAPPEN v ASL, z nichž ve své bakalářské práci vychází) nebo větší detailnost průvodního aparátu práce, zejména obsahu práce, v kterém by mohly být uvedeny i další podkapitoly a jednotlivé přílohy.

S oporou v relevantní, rozsáhlé a z větší části anglicky psané odborné literatuře zasazuje diplomantka problematiku gramatikalizace znaku STÁT-SE do širšího rámce jazykové změny a shrnuje vybrané poznatky o procesu gramatikalizace. Autorčin výklad se vesměs omezuje na reprodukování zdrojů, některé poskládané informace by však přitom bylo vhodné blíže usouvztažnit (např. změny popisované Frisbergovou se změnami zaznamenanými Kylem a Wollovou). Výhradu lze mít i k tomu, že z 20 stránek úvodní teoretické části zabírají celých 13 stran parafráze Frisbergové a Kyla s Wollovou.

Za velmi vhodné a uvážlivé pokládám, že kol. Buchtelová si jako materiál vybrala videonahrávky projevů z facebookové skupiny Zábava pro neslyšící (jen by bylo bývalo příhodné v práci blíže specifikovat analyzovaný materiál, např. uvedením alespoň některých základních dostupných informací o autorech textů). Ocenit je třeba i samotné využití programu ELAN, byť způsob, jakým diplomantka zpracovává videa, není v některých ohledech ideální. Například značně diskutabilní je nekonzistentnost a disproporčnost, kterou se vyznačují zaznamenané údaje u jednotlivých znaků, např. v druhé vrstvě („ZNAKY“) je u každého znaku uváděn buď mluvní komponent, nebo glosa znaku. V této souvislosti bych

poprosila diplomantku, zda by se v průběhu obhajoby nepokusila revidovat pasáž ze s. 37-38 pojednávající o zmiňované vrstvě „ZNAKY“, respektive zda by mohla sama uvést alespoň některé formulace z této pasáže, které by mohly být pokládány za zavádějící, a upřesnit je.

Pokud jde o vlastní analytickou část, je třeba vyzdvihnout zejména široké spektrum sledovaných jevů, autorčinu schopnost reflektovat některé problémy vyplývající z řešení problematiky a snahu přehledně prezentovat výsledky šetření. Sympatická je i opatrnost, s jakou autorka přistupuje ke svým souhrnným zjištěním: nepřeceňuje je ani je nevydává za obecně platná. Práce přináší některá zajímavá zjištění a pozoruhodné postřehy, současně je však třeba konstatovat, že se v ní vyskytují mnohé obsahové nedostatky či nedůslednosti. Jako celek není podle mého názoru analýza zcela zdařilá a nemálo výsledků, ke kterým diplomantka dospívá, nepůsobí úplně přesvědčivě. Nejzásadnějším problémem je podle mého názoru nejednoznačné, ne zcela explicitní a jasné vymezení tří sledovaných funkcí i dalších ústředních pojmů. Srov. např. formulaci „Ve zbylých 23 výpovědích jsem postupovala hlavně podle obsahové výpovědi. Syntaktický celek u těchto výskytů tak vymezuji na základě dvou kritérií: přítomnost predikátu a sémantická jednotka“, která nechává otevřené otázky, co přesně má autorka na mysli „obsahovou výpovědí“, „sémantickou jednotou“ a „syntaktickým celkem“.

Jasně a jednoznačně by autorka měla vysvětlit, jak přesně chápe „stěžejní část výpovědi“, vyložit své pojetí klauze, výpovědi a vyššího syntaktického celku (pojmy klauze a výpověď by bylo vhodné usouvztažnit také s pojmem věta).

Byla bych také ráda, kdyby mohla explicitně vysvětlit rozdíl mezi dokladem č. 41 (*PTÁT STALO STEJNÝ; A tak by mě zajímalo, jestli se vám někdy stalo něco podobného.*), kterému přisuzuje verbální funkci, a dokladem č. 14 (*NEBEZPEČNÝ STALO; Bylo to dost šilený, co se mi stalo...*), jenž by měl vyjadřovat funkci nominální. I s ohledem na to, že sémantická analýza znaku STÁT-SE je z mého pohledu největší slabinou autorčina výzkumu, uvítala bych, kdyby při obhajobě byly precizněji představeny odlišnosti mezi třemi akcentovanými funkcemi, a to tím způsobem, že by si diplomantka vybrala některé charakteristiky, které pro vymezení těchto funkcí pokládá za důležité, a na jejich základě by jednotlivé funkce mezi sebou porovnála. Nemohu nevyjádřit domněnku, zda by k větší kvalitě práce a k reprezentativnějším poznatkům o vyjadřovaných významech a funkcích znaku STÁT-SE nepřispělo, kdyby diplomantka replikaci studie zaměřené na znak HAPPEN doplnila o svou vlastní analýzu materiálu. Mohla by se o ni diplomantka pokusit při obhajobě a na ukázkou detailněji popsat několik excerpovaných dokladů se znakem STÁT-SE?

Pravopisná a formální stránka práce je na vysoké úrovni. Škoda jen, že z celkové pečlivosti zpracování se poněkud mírně odchyluje seznam použité literatury a zdrojů a bibliografické odkazy (např. u několika citovaných publikací se odlišují odkazy v textu a seznamu literatury; některé práce, na něž se v textu odkazuje, nejsou v seznamu literatury uvedeny; položky v seznamu literatury nemají jednotnou formu; ne vždy se také rozlišuje mezi editorem publikace a autorem).

Přes uvedené nedostatky práce Hany Buchtelové *Jazyková změna v českém znakovém jazyce: gramatikalizace znaku STÁT-SE* splňuje požadavky kladené na bakalářské práce, a doporučuji ji proto jako podklad k obhajobě.

Návrh klasifikace: velmi dobře